

Keskustelualoite

KANSALLISESTA PÄIHDEPOLITIIKASTA

Eduskunnan puhemiehelle

Päihteet ovat merkittävä yhteiskunnallinen ilmiö. Niillä on näkyvä rooli suomalaisessa kulttuurissa romaanikirjallisuudesta sketsisarjoihin, ja ne ovat osa monia juhlatilaisuuksia. Toisaalta yhtä lailla tuttua suomalaisille on päihteiden varjopuoli: alkoholin ongelmakäyttäjää on Suomessa arviointikriteeristä riippuen 300 000–500 000 ja huumeiden ongelmista kärsiviäkin on jo kymmeniä tuhansia. Päihdeongelmista kärsivien joukkoa kasvattavat edelleen paitsi heidän läheisensä, myös muut kansalaiset, joihin päihteistä johtuvat ongelmat vaikuttavat tavalla tai toisella.

Päihteissä on kyse myös taloudesta. Pelkästään alkoholiteollisuuden ja -tukkukaupan palveluksessa työskentelee Suomessa 6000–7000 ihmistä, ja anniskeluravintoloissa on yhteensä kymmeniä tuhansia työntekijöitä. Laillisten päihteiden verotuotot ovat huomattavat. Toisaalta päihteet vaikuttavat työyhteisöihin mm. poissaolojen kautta ja ovat yksi työikäisten ihmisten merkittävimmistä kuolinsyistä ja usein mukana syrjäytymisprosesseissa. Alkoholin arvioidaan aiheuttavan Suomessa lähes miljardin ja huumeiden neljännesmiljardin kustannukset vuosittain. Julkista sektoria työllistää päihteisiin liittyvän säätelyn valvonta (poliisi, lupaviranomaiset) sekä päihteidenkäytöstä seuraavat palvelutarpeet (sosiaalipalvelut, terveydenhuolto, vankeinhoitolaitos, kymmenien kansalaisjärjestöjen rahoitus).

Viime vuosikymmeninä suomalainen päihdepolitiikka on ollut pitkälti alkoholipolitiikkaa. Taustalla on alkoholiin kehitetty kokonaiskulutusmalli, jonka mukaan väestön juomisen lisääntyminen kasvattaa myös juomisesta aiheutuvia ongelmia. Tällä on perusteltu korkeaa alkoholiveroa ja saatavuuden rajoittamista, mikä on ajoittain aiheuttanut hankausta elinkeinoelämän taloudellisten intressien kanssa. Huumausainepolitiikka on perustunut täyskriminalisointiin sekä ajoittaisiin hoito-ohjeistusten tarkennuksiin. Ei-lääkinnällistä lääkkeitä käyttäviä tai yli- ja alilääkittämiä on tarkasteltu lähinnä kysymyksenä lääkäreiden riittävästä tuesta ja neuvonnasta.

Kun päihdepolitiikan kehikko on ollut vakaa ja nauttinut laajaa hyväksyntää, on keskustelua viime vuosikymmeninä käyty lähinnä sen hienosäädöstä: saako olutta myydä baarista mukaan tai happy hour -alennusta mainostaa ravintolan ulkopuolella, millaisin ehdoin opiaattipohjaisia kipulääkkeitä tulisi myöntää, tarvitaanko pistohuoneita tai pitäisikö kannabis dekriminialisoida? Yhteistä näille keskusteluille on, että areenalle mahtuu vain yksi päihde kerrallaan, vaikka todellisuudessa päihteitä käytetään sekaisin ja päihteet kiinnittyvät samanaikaisesti moniin rakenteisiin ja kehityskulkuihin.

Monet tunnetut päihteiden varjot odottavat edelleen ratkaisuja. Merkittävä osa rikollisuudesta, järjestyshäiriöistä, mielenterveysongelmista, onnettomuuksista ja lastensuojelutarpeista on kytköksissä päihteisiin. Silti arviolta vain joka kolmas hoitoa tarvitseva päihderiippuvainen sellaista saa. Ongelmakäyttöön liittyvän stigman vuoksi he ovat erityisen alttiita myös muille oikeusloukkauksille, eikä 1980-luvulla säädetty päihdehuoltolaki kykene tarjoamaan 2000-luvun standardeja vastaavaa oikeusperustaa.

Samaan aikaan kun vanhat pulmat odottavat edelleen ratkaisijaansa, useat muutokset toimintaympäristössä haastavat tarkastelemaan myös suurten päihdepoliittisten linjojen päivitystarvetta:

1. Suomalainen käyttäjäprofiili on muuttumassa. Vaikka alkoholin käyttö on pysynyt melkoisen vakaana, huumausaineita kokeilleiden määrä on 2000-luvulla kaksinkertaistunut ja käyttäjienkin määrä kasvanut merkittävästi. Käyttö on lisääntynyt jatkuvasti ja useissa eri aineissa, vaikka kannabiksen kohdalla kasvu onkin ollut erityisen voimakasta. Aktiivisimmaksi käyttäjäryhmäksi ovat nousseet 25–34-vuotiaat nuoret aikuiset, joista lähes puolet (45%) on kokeillut tai käyttänyt jotain laitonta huumausainetta ainakin joskus elämässään.
2. Myös päihdemarkkinat elävät. Perinteinen huumerikollisuus toimii aikaisempaa järjestäytyneemmin ja digitalisaatio on tuottanut uusia kaupan muotoja (esim. sosiaalinen media ja Tor-verkko). Tällä on vaikutusta myös käyttäjäkontrollin rooliin huumerikostorjunnassa, kun käyttäjällä ei nettikaupassa välttämättä ole mitään tarkempaa tietoa kauppiasta.
3. Selkeä trendi on myös lääkkeiden ja huumeiden sekä näiden laillisten ja laittomien markkinoiden limittyminen. Alkujaan reseptillä myönnettyjä lääkkeitä liikkuu katukaupassa paljon, ja niiden hintataso on verraten alhainen. Arviolta 2000–5000 henkilöä käyttää Suomessa kannabista lääkinnällisiin tarkoituksiin, mutta vain 100–300:lla on siihen lääkärin ja Fimean lupa. Pohjois-Amerikan opioidikriisi on johtanut meilläkin viranomaistoimiin. Psykedeelien terapiakäytön tutkimus on laajenemassa.
4. Koska Suomi on osa globaaleja huumemarkkinoita, kansallisen päihdepolitiikan tulisi seurata ja reagoida myös kansainväliseen kehukseen. Viime vuosina eri puolilla maailmaa on julistettu ”huumeiden vastainen sota” epäonnistuneeksi ja kevennetty päihteiden kriminalisointeja. Lähes kaikkialla aiheesta käydään keskustelua.

On selvää, että lähivuosina Suomessa keskustellaan päihteistä. Yhteiskunnan eri toimijat haastavat politiikan ottamaan kantaa ainakin käytön rikosoikeudelliseen sääntelyyn, huumaavia ominaisuuksia sisältävien aineiden lääkekäytön sääntelyyn, päihdehoidon saatavuuteen, ainetestaukseen, huumekuolemien kasvutrendiin ja niin edelleen. Myös hallitus ilmoittaa ohjelmassaan mm. päivittävänsä päihteisiin liittyviä palveluja ja lainsäädäntöä sekä pyrkivänsä vähentämään alkoholin kokonaiskulutusta.

Suotavaa olisi, että tämä kaikki tapahtuisi osana päihdepoliittisen linjan yleistä hahmottelua, ja että myös eduskunta ottaisi paikkansa tässä keskustelussa.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta käy ajankohtaiskeskustelun kansallisen päihdepolitiikan suunnasta.

Helsingissä 13.2.2020

Anna Kontula [vasemmistoliitto]